

Politikai
röpiratok.

81.

81
618

GROF

SZÉCHENYI ISTVÁN

RÖVID ÉLETRAJZA

ÖT KÉPPEL.

SZERZÉ ÉS KIADJA

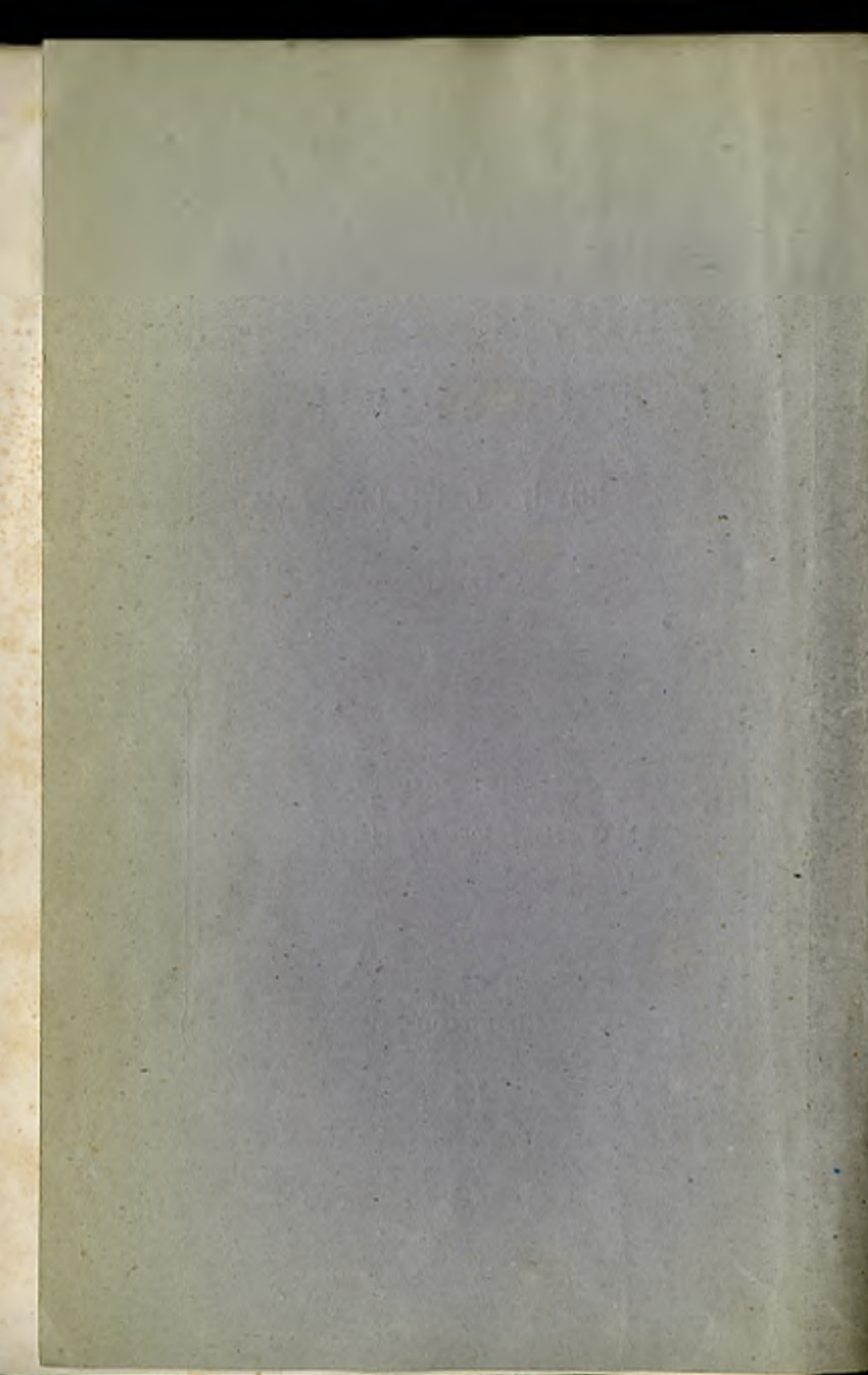
KOTSÁNYI LÁSZLÓ.

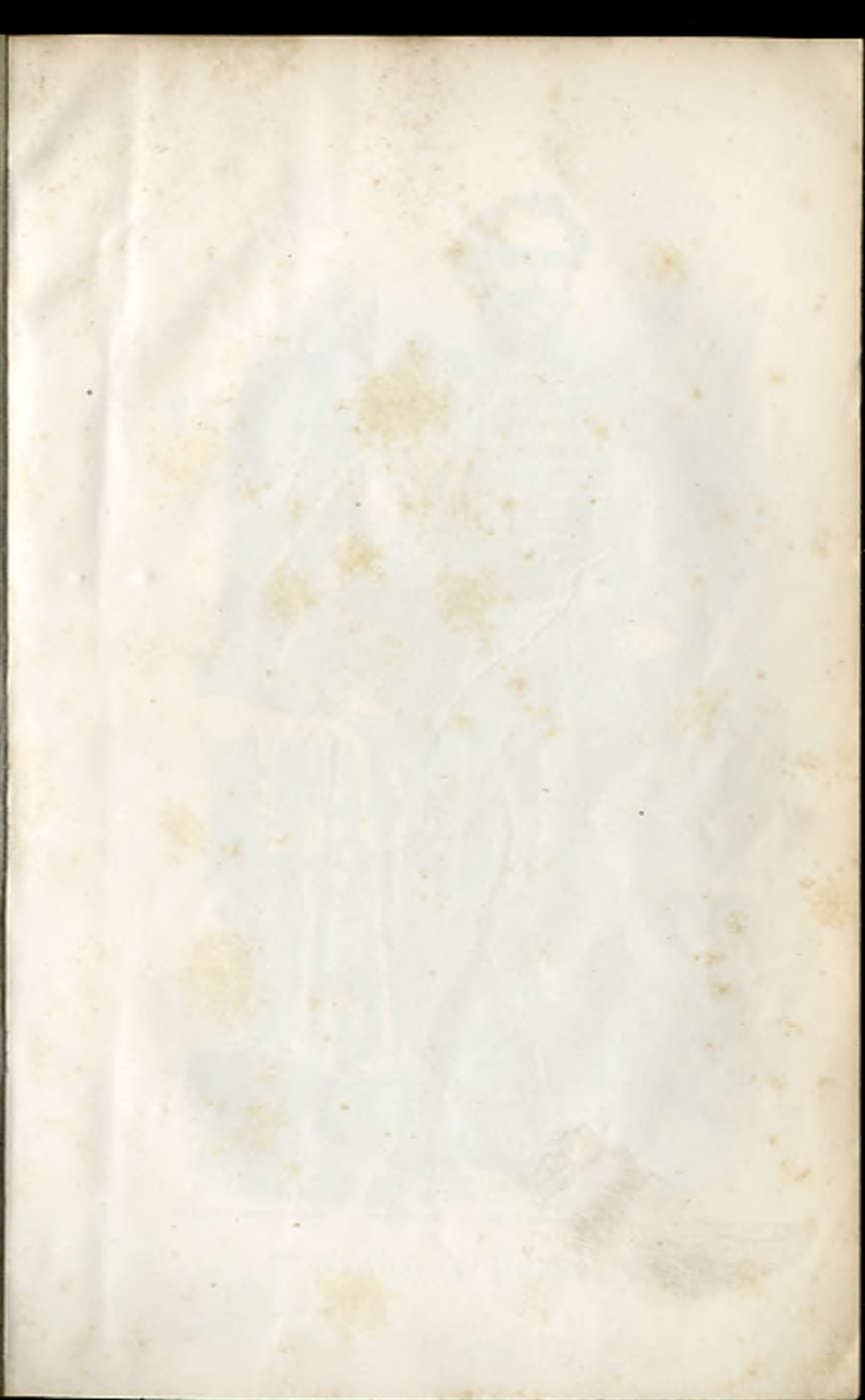
2

Bécs, 1860.

Nyomatott Schweiger Antal nyomdájában.

Köre rajzolta. Kitzler V.

Kiadja Kotsányi László, a kiadó tulajdona.

Bécsben. Nyomatott Schwarz J.-nál.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1847^{ben.}

GRÓF

SZÉCHENYI ISTVÁN

RÖVID ÉLETRAJZA

ÖT KÉPPEL.

SZERZÉ ÉS KIADJA

KOTSÁNYI LÁSZLÓ.

Bécs, 1860.

Nyomatott Schweiger Antal nyomdájában.

h1L752 00765086

SZÉCHÉNYI ISTVÁN

1844-1900

Kiért remegve éjen át
És nappal vérezem,
Te vagy hazám!! szívem tied,
Tied oh nemzetem.

Dr. BALLAGI GÉZA.

Előszó.

Mint kezdő színész, ki remegve lép a színpadra, s midőn kilépett s meglátja a közönséget, s főképen ha közte epés természetű kritikusra ösmér, kissé habozik, vagy akadozva lassú hangon kezdi szerepét; attól fél, hogy a kitűzött jó szívű hős helyett, a kritikus epés jellemét fogja festeni: én is így habozva, gondolkozva ülök asztalom előtt s remegve veszem fel tollamat, midőn a legnagyobb hazafi, gróf Széchenyi István életrajzát bár röviden akarom megírni, mert attól félhetek, hogy midőn dicsőséget akarnék róla mondani, nem találандok elég szavat az ékes rajzolathoz, s nagy érdemeit kellőleg nem rajzolandom.

Hogy e lépést még is megteszem, azon remény táplál, hogy e csekély művem olvasói nem a kezdő

író gyöngeségét, s parányiságát ; hanem a felvett tárgy magasztalando nagyságát, s megmérhetlen erejét fogják mérlegre tenni.

Széchenyi István, e hon ujjá teremtőjének életét, tetteit, érdemeit, kellőleg rajzolni s a körülmények szerint hűn megírni, egyike a legnagyobb feladatoknak, azért én nem is ígértem e nagy férfiú teljes, csak rövid életrajzát, mit parányiságomhoz képest, használhatóan, és annak ösmeretét szélesebb körökbeni terjesztésre alkalmasan szándékozom itt a közönség figyelmébe ajánlani, s beérem azzal, ha nemzetem keblében állitandó örök emlékhöz egy porszemmel én is járulhattam.

A nagy halott életére vonatkozó adatokat az eddig napvilágot látott iratokból merittem, s szerény megjegyzésem csak az, hogy mint a hon legparányibb fia, a hon legnagyobb emberének e rövid emlékénel mint napszámos dolgozhattam.

Ki is magát a t. cz. közönségnek hazafiui pártolásába ajánlja a

Szerző.

A kebelbe van teremtvé a hajlam, minden szép és jó, a lelkesedés a nagy tettek, a tisztelet azon férfiak iránt, kik tehetségöket s erejököt a nemzet boldogítására szentelték.

A kebel érzéseit elfojtani nem lehet, ki kell annak törni örömben vagy fájdalomban.

Egy nemzetnek sem jutott a fájdalomtól annyi, mint a magyarnak, de el tudta tűrni, bár milly nagy volt is az, s minden ellentörekvés megtört a nemzet egyesült akaratán, az egyetértés malasztja meghozza üdvös következményeit minden időben.

Az utóbbi idők megtanították erre a nemzetet.

Az 1848-ik év által ejtett seb minden alkalmazott orvosszerek mellett sem gyógyult még be, az fáj még mindig a megemlékezés szomorú óráiban; midőn még Magyarhon szebb napjait élte; visszaemlékszünk azon jelesekre, kik éltöket a honért feláldozák, s fáradtak annak boldogításáért, s törekvésöknek egyedüli célja volt, hogy Magyarhonban a

tudomány, művészet, ipar és kereskedés hervadhatlanul virágozzanak.

Ezek sorában első helyen találunk egy nagy embert, ki a tudomány, irodalom, ipar s kereskedés körébe egy nagy korszakot teremtett.

S ez Gróf Széchenyi István, a legnagyobb Magyar, a hon atyja, kinek holt tetemei felett a sir nem rég csukódott be, kinek sirjára fájdalomkönyveket s örökké nyíló virágokat hintend a nemzet, kinek sirjától e jelszóval búcsúzhatik: A ki saját korának javára eleget tett, az élt minden időre.

Gróf Széchenyi István régi magyar nemes családból származik, már ősei mint vitézek tündöklenek a történetben; így Széchenyi Mihál a hős Zrinyi Miklós bajnoktársa volt, Széchenyi Györgyöt érdemeiért I. Leopold a grófi rangig emelte; így részint mint a török csatákban jeles vitézek, részint általok tett alapítványokkal nevüket a hazában megörökítették.

Gróf Széchenyi Ferencz, István atyja, a tudományokat hön ápolta, ő alapítá a magyar nemzeti-muzeumot is.

Mint kormányember is kedves volt a kormányzóknál; azonban valamely vád alapján a kir. kegyből kiesvén, gyanuba jött, hogy ő is valami összeesküvésben áll; így 1786-ik évtől 1798-ik évig a kormányban nem vett részt, utóbb ismét kedves embere lett a királynak, s nápolyba követül kül-

detett. 1820-ik évi december hó 13-án fosztotta meg tőle a halál a nemzetet.

István gondos nevelésben részesült; már zsenge korában kilehetett venni a hajlamot a tudományok iránt; a hadi tudományokat is kedvelte, s abban s a testgyakorlatokban a legkitünőbbek közé tartozott.

Kora ifjúságában a magyar felkelő seregbe állt, küzdeni a franciák ellen; midőn a felkelő sereg széteszlottt, a rendes katonasághoz ment által; először is a Meerweldt dsidás ezeredhez, hol kapitánysáig vitte; de eddig sok csatában küzdött a franciák ellen, s több bel- s külföldi rendjellel diszitetett fel; mint dsidás századost lehet őt látni a bécsi rokkantak épületének termében, hol a lipcsei győzelem emléke egy képpel van megörökítve, s azon a tábornokoktól kezdve 35 vitez katonát látni; e kép egy keretbe foglalt jegyzékkel világosítatik fel; erre vannak feljegyezve a képen foglaltak nevei; itt mindjárt Scharfenstein báró neve után Széchenyi István neve áll második helyen.

Mint dsidás százados ment a hessen-hamburg huszár ezredhez hasonló minőségben.

1826-ik évben búcsút vett a katonaságtól; külföldre utazott, bő tapasztalást gyűjtendő, hogy egykor ismeretekkel gazdagon térhessen vissza hazájába, s használhasson a nemzetnek; beutazta Angol, Frank s Olasz hont; ezen utazásában hű utitársa volt legkedvesebb barátja Vesselényi Miklós.

Katonáskodása alatt nem volt alkalma a haza iránti szeretetét külsőleg is bebizonyítani; elég legyen annyit megemlíteni, hogy baráti körben hazájáról egész elragadtatással beszélt, ott is sokat tanult, sokat olvasott.

Az 1825—26-ik országgyűlésen feláll egy huszár százados s beszélni kezd s nem beszélt sokat, csak annyit: »Én« — úgymond — »szavazattal nem bírok; én nem vagyok ország-nagy, de földbirtokos, ha egy intézet álland fel a magyar-nyelv kifejlesztésére, melly polgártársaim nevelését is elősegíti, úgy felajánlom egy évi egész jövedelmemet, melly 60000 ftból áll, s az a fenállítandó magyar tudós társaság alapjához csatoltassék.«

E szavak mindenkit meghatottak, iszonyú eljenkiáltás tört ki a teremben; utóbb azt a kérdést tették neki »hogya há t miből fog azon évben élni«?

Azt felelte Széchenyi:

Majd eltartanak egy évig barátim.

E perctől fogva gróf Széchenyi István neve ismert lett a hazában.

Széchenyi külföldi utazásaiban nyert tapasztalatait könyveiben közölte a nemzettel; így az által kívánt hatni, felébreszteni a nemzetet anyagi s szellemi válatokra, iparkodott a gazdaságot, ipart, kereskedést virágzásba hozni, a közlekedést előmozdítani, a nyelvet kimivelni.

Mindenek előtt a lótenyésztésre fordítá figyelmét; a lóte-

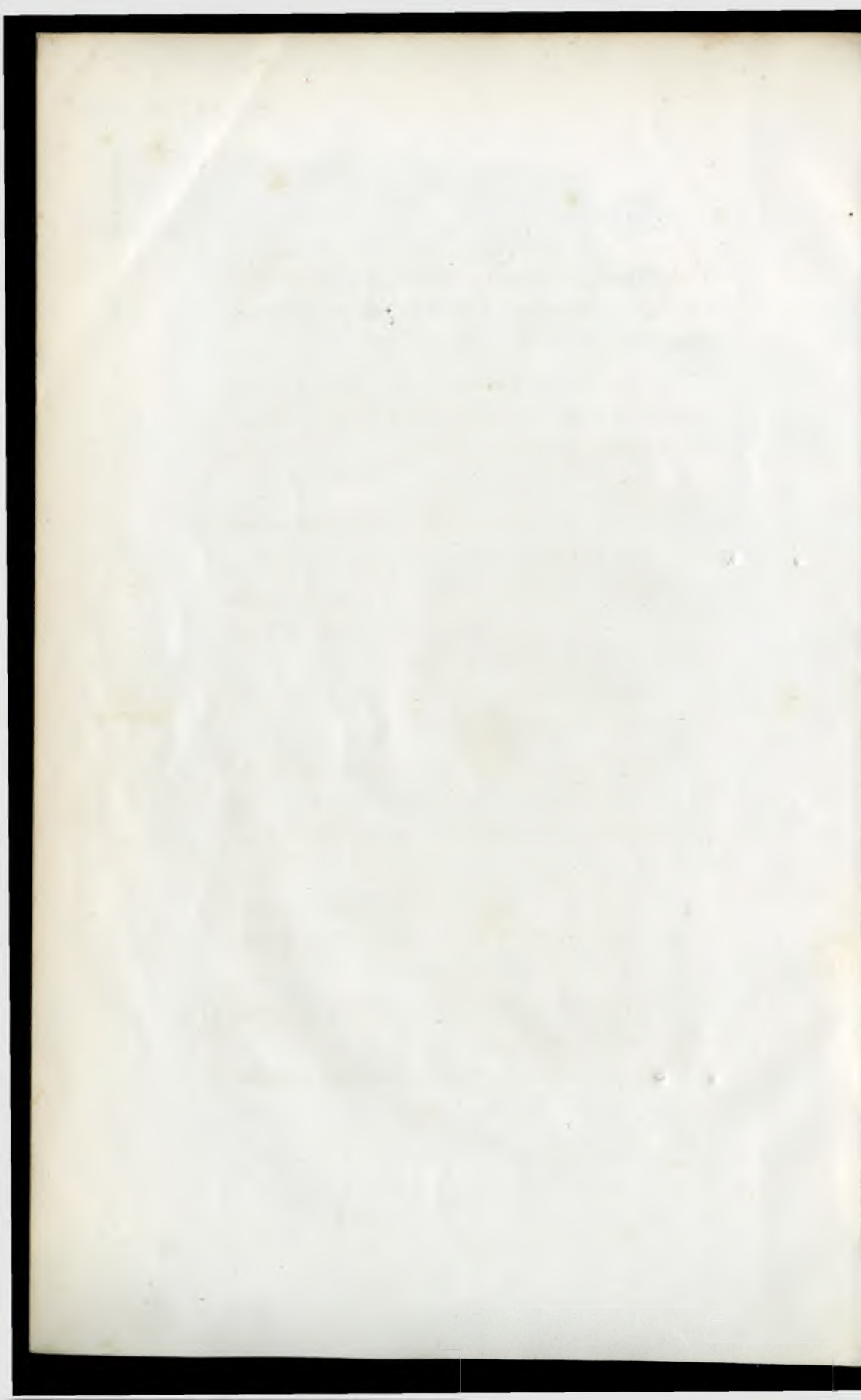

Köre rajzolta. Keszler V.

Kiadja Kotsányi László, a kiadó tulajdonosa.

Bécsben, Nyomatott Schwarz J. néél.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1825-dik évi nov. 4-ikén Pozsonyban az országgyűlés kerületi ülésében a magyar akademia, megalapítására egy évi jövedelmét (akkor 60 ezer forint) felajánlja.

nyésztó egyesület, a lóversenyek felállítására az ő művei voltak; ez által azt is elakarta érni, hogy a magyar fő urakat összegyűjtse, mintegy nemzeti központot alkosson.

1828-ik évben jelent is meg tőle egy munka a lovakról, két évvel később írta a »H i t e l« című nagybecsű munkát, mely nagy pártolásra talált a nemzetnél, így lett gróf Széchenyi István olvasott író is.

Ezen évtől fogva majd minden évben nyert tőle egy-egy jeles művet az irodalom.

Különös tevékenységet fejtett ki a magyar akadémia felállításánál, 1830-ik évben annak második elnökévé választott, ezen elnökséget 1848-ik évig viselte.

Ő fölriasztá a nemzetet álmából, s az erős kézzel megragadott zászlót vitte előtte.

A magyar nemzeti-színház s a zene-konzervatorium felállítására is neki köszönhető.

1833-ban indítványozta a Buda és Pest közötti állandó hid építését, annak mielőbbi létrehozatala végett Londonba utazott, ott az első mesterekkel értekezendő, melyről később egy munkát is írt »a Buda-Pesti hidegyesülethez intézett jelentés« cím alatt.

1833-ik évben kir. biztosnak neveztetett ki a vaskapu melletti vízépitési működéseknél.

1834-ik évben ment a hajó által alkalmas kanálison:

igy Némethon összeköttetése a feketetengerrel létesült, így a legnagyobb akadály el volt háritva.

Széchenyi Magyarhon újjá születését csak az arisztokracia által akarta elérni.

A pártszakadás kezdetét vette, midőn az ellenzéki párt vezetését Kossuth vette által; e szakadást Széchenyi »a kelet népe, s politikai program töredékek című művével akarta gátolni, s ezekkel küzdött az ellen.

Midőn 1847, 1848-ik években az ellenzéki párt Kossuthot országgyűlési követnek választá, Széchenyi, bár a felső táblánál birt szavazattal, mosony-megyei követnek választatta meg magát az alsó táblához, azért, hogy Kossuthal küzdhessen; de a népszerű szónokot legyőzni nem lehetett.

1847-ik évről egy adoma kering Széchenyiről; midőn Széchenyi a Tiszán kísérletet tett, valjon a gőzhajózást lehetne-e a Tiszán életbe léptetni. T o k a j t ó l N a m é n y i g m e n t a T i s z á n .

Berczelnél kiszállt a hajóból, hogy a hajót a nép is vizsgálhassa.

A bámuló néptömeg a gőzhajó minden részleteit meg szemlélte, ezek között cigányok is voltak; midőn a gróf kérdezte: »Nos emberek, hogy tetszik ez a hajó?« »Nincs biz abba semmi hiba« válaszoltak ezek.

Széchenyi tovább kérdezte, hogy mi tetszik rajta legjobban, hitte, hogy a gyors közlekedést fogják emliteni, de válaszul

azt nyerte, »hogy a kereki úgy kapari a vizet, mint a kutya.«

A történetbe véres betűkkel irt 1848-ik évben gróf Széchenyi István közlekedési minister lett april hóban.

Széchenyi látta, hogy a forradalom oly irányt vesz, mely hazájának végveszélyét idézi elő, midőn Austriávali szakadás ki-
mondattott, egy szomorú előérzet Magyarhon jövődjé iránt, megtörte szívét, s a miniszteri hivatal szobát kórintézettel cse-
relte fel. 1848-ik évi september hótól a döblingi kórintézetben,
Bécs mellett, lakott; ott is végzé gazdag életét.

April hó 9-én az a hir terjedt el, hogy gróf Széchenyi István öngyilkosság által vevé végét életének.

E hirre mindenki megdöbbsent; elég fájdalom, a hir igaz volt, mert golyó ölte e drága életet. — — — —

A veszteség, melly a magyart érte; kipótolhatlan; a fájdalom naponként megújuló határtalan részvétben nyilatkozott, minden magyar gyászt ölt, mindenki siet a haza atyja iránti hála s tisztelet adóját leróvni; a magyar tudós társaságtól fogva minden testület, város s község nyilvánítá mély fájalmát; így nyilatkozott a részvét, bel-, de külföldön is.

A döblingi intézet Bécs gyönyörű, hegy s völgyekkel áldott vidék dombján áll, nyugotról éjszak felé terül el az egy emeletes épület, s Görgen orvostudor igazgatása alatt, az épüle-

tet pompásan rendezett angol kert övedzi körül, gyönyörű facsoportozatokkal.

Ezen intézetben Széchenynek öt szobája volt, tömve bútorokkal, azon szobában hol elhunyt öt asztal állott.

Ő majd 12 évig lakott ezen épületben, ezen idő alatt annak küszöbét soha át nem hágtá; testmozgását azonban az által idézte elő, hogy napjában legalább kétszázszor sétálta végig szobáit, hogy mindennap egyenlő szám üssön ki, a szélső szobában minden fordulatnál egy krajcárt tett az asztalra.

Akár volt vendége akár nem, szobája mindennap ünnepélyesen ki volt világítva.

Naponként számtalan látogatásokat fogadott el; igen sokat olvasott, minden új könyvet, röpiratot, mi mivelt embert érdekelhet, nála meglehetett találni.

Szórakozási idejét sakk-játékkal tölté, játék közben csákányát fujta; egyedül lévén, galambjait étette, azokat úgy megszelidité, hogy a csákány hangjára ablakára repültek, ezek voltak ezen időbeli legvidorabb percei.

Széchenyi igen takarékosan élt; az intézetben évenként 10000 ftot. fizetett. Ő csak a szivarozásban volt tulságos, azokat Báró Sina előzékenysége folytán egyenesen Havannából kapta, s szivartartójának fedelén ezen francia szavak voltak olvashatók: „Cigarres faits expressement pour mons. le Baron Sina.“

Volt még az intézetben egy kedves vizslája is, kedves ál-

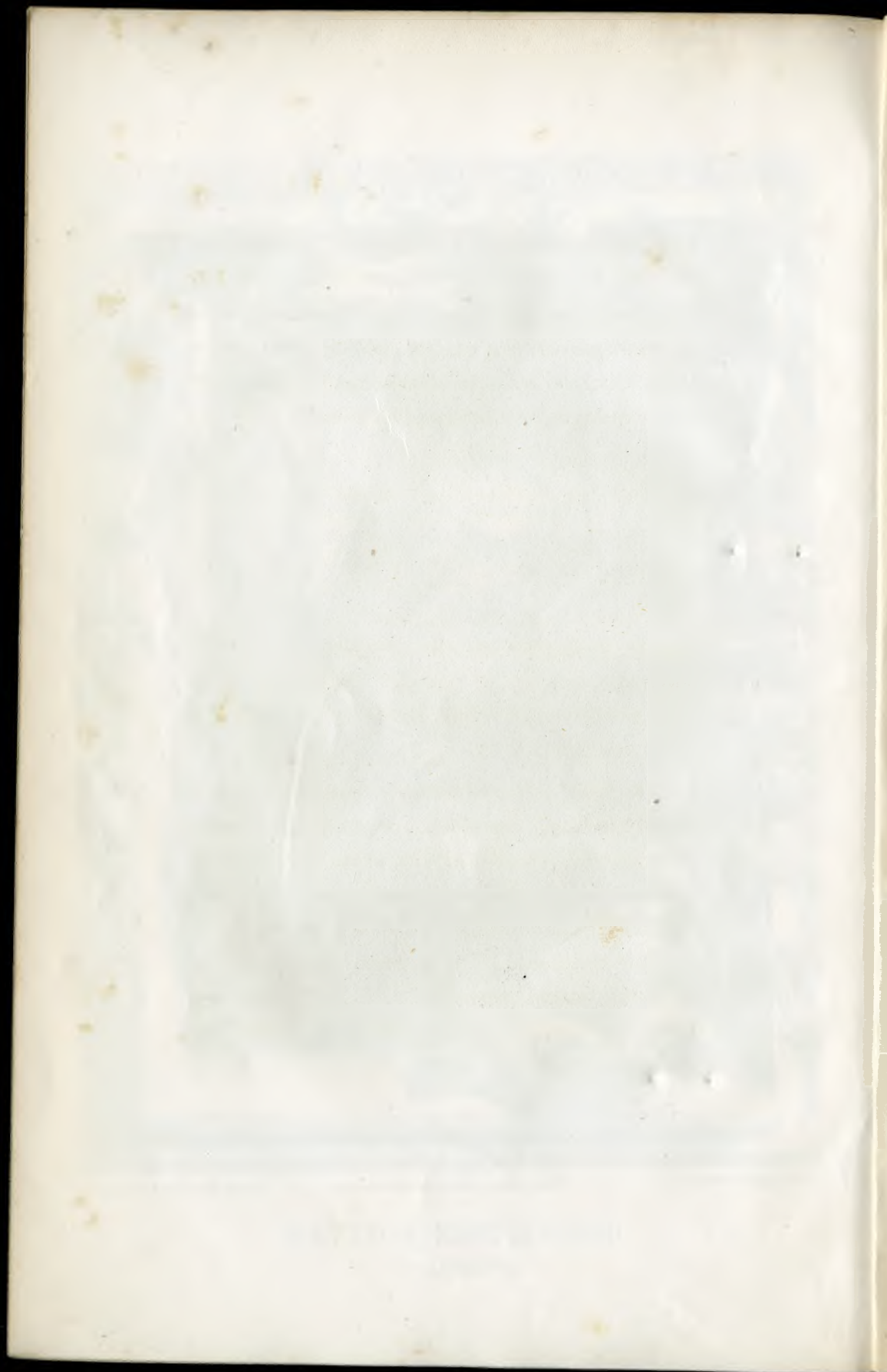

Kőre rajzolta Katzler V.

Kiadja Kotsányi László, a kiadó tulajdona.

Bécsben. Nyomatott Schwarz J. nál.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN
Döblingben.

lat a maga nemében; ez soványkodni kezdett; Széchenyi ezt észrevévén, azon perctől fogva különös gondja alá vette az állatot, mert baromorvoslással is szeretett foglalkozni; elővette tehát minden ismeretét, hogy e kedves állatot gyógyítsa; minden törekvése hasztalan volt. Egyik barátja ismerte e téren ügyességét, csudálkozott, hogy fáradsága siker nélküli.

Széchenyi erre így válaszolt: *Istenem, bajos akkor segíteni mikor az eb maga is ebüllesz.*

Felsőbb rendelet következtében ezen évi februar hóban nála házkutatást tartottak, s több tiltott könyvet is találtak nála.

Széchenyitől nem csak önálló munkákat birunk, hanem számos jeles, élcés, meglepő s ragyogó gondolatoktól szikrázó hirlapi cikkeket, melyeket Helmeczy által szerkesztett »*Jelenkor*« című lapban közölt.

Hallottuk őt a gyűlésteremben is szónokolni; rögtönzött szonoklatát többnyire igen mérsékelt hangon, de támadó modorban kezdette, azt ércesebben folytatta, ülhelye mellett szomszédjait félretolván, fel s alá kezdett sétálni, majd szenvedélyesen csapott az asztalra öklével, ha beszédét a közönség nem helyslé, daca növekedett, a népkegy nyilatkozatai iránt, bár kül-sóleg nem is mutatta, nagyon érzékeny volt, de magát meg-alázni soh sem tudta. A szónokok sorában is kitünő helyet foglalt.

A magyar írók arcképei s életrajzai című munkának 5. lapján Széchenyi ekkép van jellemezve.

»Szabályos testalkattal bír, közép-magas, nem athletai, de arányos növésű, hajlékony, izmos, edzett karu, napbarnított kezű (mert keztyűt soha sem viselt), inkább szikár mint testes, de azért nem sovány, sötét-sárga, epés arc színű, széles magas redős homloku férfi. Arcát nem mondhatni szépnek, de kellemesnek, s olykor leigézőnek, máskor megdöbbenően félelmesnek a szenvedélyek változásai szerint. Arcán folytonos mozgalom és küzdelem, nyugtalan s változékony visszatükrözése a benyomásoknak, s az uralkodó érzelmeknek; azért ez arc hiven vissza nem adható; mert egymásban folyó sűrű nagy szemöldökei még nem meritik ki Széchenyi érdekes arcképét. Ki tudná visszaadni ezen mozgalmas, élénk, kifejezéses, majd gúnyos, majd méltóságos, majd ismét méla, s andalgó arc egész eszmevilágát, dús szelleméletét, sötét-szürke szemeinek éles, fürkésző, mély emberismeretre vezető tekintetét? Homloka felső része feltűnően jelentékeny domboru, széles, minő csak ritkán gyönyörködteti Lavater tanítványait, sejtetve a nagyszerű értelmiséget, mely e hatalmas koponyában lakozott; e széles, redős homlokot göndör fekete hajak kerítik, orra vastagtövű, erős hajlásu, tág nyilásu, szája közepszerűnél nagyobb, széles és szögleteiben gúnykifejezését rejtő, sűrű, nyírott fekete bajusztól árnyékolva; álla erős, csontos, nagy erélyt s szilárd aka-

ratot tanusító. Allása egyenes, katonás. Hangja erős férfias, de nem kellemes, keveset rekedt. Így láttuk őt, mindenkor diszes, tiszta, angol modoru kényelmes, olykor egyik másik részében felöltő s kiáltó öltözetben, alacsony széles karimás kalappal, hóna alatt bőrtárcájával örökké mozogva, a gyűlésekben jobbra balra járva, s még beszédei alatt is maga körül szabad tért csinálva, melyen sétálhasson, arcán a pajzanságnak, keserü gúnynak, méltóságnak, lelkesülésnek kimeríthetlen változásaival.»

Összes munkái következők:

1. A Lovakról 1828-ik évben.
2. Hítel 1831.
3. Világ 1831.
4. A magyar játékszinről 1831.
5. Buda-Pesti hidegyesülethez intézett jelentés 1833.
6. Stádium megjelent Lipcsében 1833.
7. Nehány szó a lóverseny körül 1834.
8. Üdvlelde 1842.
9. A magyar Akademia körül 1841.

10. Kelet népe 1841.
11. Adó és két garas 1843.
12. Magyarország kiváltságos lakosaihoz 1844.
13. Eszmetöredékek, különösen a Tiszavölgy rendezését illetőleg 1845.
14. Balatoni gőzhajózás 1846.
15. Politikai programtöredék 1847.
16. A közlekedési ügy rendezéséről 1847.

A »Pesti hirnök« így kezdi a bécsi requiem leírását.

»Midőn ma reggel itt megérkezve, az éjszaki vaspálya indóházától a városba siettem, hogy a nemzet nagy halottjéért a skót benczék tágas templomában tartandó gyászünnepe végett átöltözködhessen, a szokottnál nagyobb mozgalmat tapasztaltam minden utcában, s a mi különösen feltűnő volt, tömérdek magyar öltözetű ifjuval találkoztam, úgy hogyha az ellenkezőt nem tudtam volna, majdnem azt kellett hinnem, hogy a pesti gőzös csakugyan idehozta azt az 500 főből álló magyar levente-sereget, mely a mult kedden a nádor gőzössel a bécsi gyászmisére zarándokolni szándékozott.

De ezen elmaradás dacára is a gyászünnep mondhatni kiválólag magyar színt nyert, mind a nagy mennyiségű magyar öltözék, mind főleg a három gyászborított oltárképen ragyogó Széchenyi-cimer által, melynek két mezejében Magyarország cimérének szellemi jelvénye, a dicső kettős kereszt a hármas halmon tündököl. E jelvény által a Szé-

chenyi-nemzetség az önfeláldozó honszeretet személyesítését vállalta magára, s e szerepét eddig nemzedékről nemzedékre hiven teljesíté, de a legmagasb mértékben s a legfényesb sikerrel végzé e nemzetségi tisztjét az elhunyt, kibebámulatosan egyesült mindaz, mi embernagyságot alkot.

Érzi, s öntudatosan méltányolja ezt az egész nemzet, mely a mai bécsi gyászünnepen minden rétegében képviselve volt. Alig lehetne valakinek egyenkint pontosan elszámolni a jelenvoltakat; — de bátran állíthatjuk, hogy nincs a nemzetnek oly osztálya, melynek kebeléből a gyászmisén jelen nem lettek volna. A magas aristokratia, birtokosság, polgárok és a köznép, az életkor minden szaka, a tudomány, művészet és ipar, a szép és a tanuló ifjuság, mind nagy számban s különö egyéniségekben nyert kifejezést. — A gyászoló család s az előkelőbb mindkét nembeli gyászszereg számára fekete posztóval bevont padok voltak fenntartva. A padok közötti, s a fényes ravatal körüli nagy tért mind magyarság foglalta el. A roppant templom egyéb helyiségei zsufolva voltak a meleg részvétet tanusító bécsi néppel, mely mind be nem férvén, künn a templom körül a szabadban várták végig a gyászmisét. Ugyanazon időben öt oltárnál mondtak gyászmisét, a főoltárnál fényes segédlet, s Mozart remek művének előadása mellett.

Kimondhatlanul megható volt a néma imádkozás, melybe a jelenvoltak a Libera eléneklése után merültek, mintha senki sem akart volna első lenni, ki a gyászravatalt elhagyja.

A mise után számos magyarság, nagy része diszgyászban, az apátlan családöt gyalog haza kísérte, maga is tömérdek néptől kísértetve. — A házhoz érkezvén, a különböző magyar egyesületek küldötteti a fogadó-terembe mentek fel, s miután a szenvedő özvegy, elérzékenyülve s meghatottsága miatt nem vala képes szólni senkivel, s a gyengédség kiméletet parancsolt, — báró Wenkheim Béla a nemzet szivéből meritett ékes és megragadó szavakkal fordult a halhatatlannak reményteljes fiaihöz, Béla és Ödön grófokhoz, kifejté, mit érez a nemzet ily súlyos veszteség felett, mily benső tisztelettel szemléli dicső munkássága nyomait, mily kitörölhetlen áldott emléke, s végre mily feszült figyelemmel kíséri annyi polgári és nemzeti erény örökösinek minden léptét! — Röviden, de meghatóan csatolta e szónoklathoz gr. Andrássy György a dicsőültnek legrégebb barátja szavait, mik azért sem tarthattak sokáig, mert az árvákat, szintugy mint a tisztelkedők mindnyáját a zokogásnak induló fájdalom fogta el. Mindenki sietett e fájdalomával magánosan lehetni.

A pestiek innét holnap térnek haza a gőzhajóval.

A pesti nemzeti-kasino és a pesti lovaregylet gróf Széchenyi István özvegyéhez, Seilern Creszentia grófnő ő »excjához a következő gyásziratokat intézték :

Nagyméltóságu grófné!

A mély gyászt, melyet az országos veszteség szomorú hírére az egész nemzet öltött s a hazának minden jó fia szívében visel, az elsők közt osztja a pesti nemzeti-kasino-egyesület, mely az öröknevű elhunytban feledhetlen alapítóját siratván, kiváló részt követelne magának a fájdalomtól, ha ez nem volna oly egyetemes, hogy egyenlő osztály illeti meg abból a gyászolók mindenikét.

E veszteség érzetének közössége által hiszi magát feljogosítva a nemzeti-kasino arra, hogy mélyen átértett részvéte kijelentésével Excellentiád elé járuljon s némi enyhülést kérjen találni annak tudatában, hogy a döblingi kápolna gyász-ravatala mellett s a czeni sirboltban a »Legnagyobb Magyar« özvegye és fiai körül egy egész nemzet fájdalma rezgett s hogy gróf Széchenyi István nagy neve és emléke a méltóságos család évkönyveiben s a magyar történelem lapjain egyiránt örök betűkkel — tetteinek és szellemének a késő korra kisu-

gárzó dicsfényével van följegyezve. — Fogadja kegyesen Excellentiád a fájérzettel összefolyt kegyelet ezen őszinte nyilatkozatát s véle azon kérelem kifejezését, hogy midőn a legméltóbb gyász fátyolán át, a dicső név közvetlen két örökösét látja oldala mellett, bennük ne csupán a fájdalmas özvegy anyai vigasz és büszkeségét, hanem a haza örökségét és reményeit is tekintse.

Pest, april 21-én 1860.

Mély tisztelettel
a pesti nemzeti-kaszino nevében.
Alíráások.

Nagyméltóságu grófné!

A pesti lovaregylet ama hazai közintézetek és egyesületek egyike, melyek keletkezésük és felvirágzásuk történetére visszatekintve, a jó ügy élén az örökemlékü Széchenyi István grófnak most gyászkeretbe foglalt — s onnan a késő századokra kitündöklő nevét tisztelik.

A két magyar hazára mért nagy veszteség a pesti lovaregyletet annál súlyosabban érte, mert ez a dicső férfuban nemcsak alapítóját, minden tagja nem csak a lánglelkü hazafit, a Legnagyobb Magyarat, a haladási eszmék zászlóvivőjét tisztel, hanem a választmány legnagyobb része, benne a leglovagiasabb személyes jó barátot is szerette és becsülte.

Éngedje tehát Excellentiád, hogy a közös gyászból a

pesti lovaregylet is kivehesse méltó osztalékát — s ha lehetne enyhülés, nyujtsa ezt annak tudata, hogy Excellentiád s a mélt. család fájdalmával e hon minden jó fiának — az összes nemzetnek fájdalma s könye összefoly.

Pest, april 24. 1860.

Mély tisztelettel

a pesti lovaregylet nevében.

Aláírások.

A »Pester Lloyd« czimü pesti lap következőleg jelentette Széchenyi halálát:

»A gondviselésnek úgy tetszett, Krisztus feltámadása első ünnepén ez országot súlyos csapással látogatni meg. Bécsben, hol kevés nap előtt Erdély utóbbi kancellárja az élettől elbúcsuzott, lehellé ki e hó 8-kán Széchenyi István a »legnagyobb magyar« is nagy lelkét. Fennhangon s érthetőleg fogja ravatala körül a gyász tanusítani, mi volt az elhunyt hazafi az ő hazájának, valamint a jövő nemzedék is szeretettel s kegyelettel fog léte halhatlan nyomaira föltekinteni. A hazafiaknak még akkor is a remény fényes csillaga volt, midőn szellemét már homály környezé; s mint világító csillagzat fog még akkor is az ország fölött lebegni, midőn drága csontjai felett a hallgatás örök éje terjesztendi el sötét szárnyait.«

Dr. Falk Miksa így ír Széchenyi haláláról (Pest-Oftner Zeitung apr. 17):

»A mult hét csaknem kizárólag egy szomorú esemény által vétetett igénybe, az ősz Széchenyi István gróf öngyilkossága által. Több mint egy évtized óta élt a nemes gróf, az itteni lakosság által csekély figyelembe vétetve a birodalmi főváros közelében, és csak rögtöni halála vezeté a közfigyelmet ismét a döblingi park felé. E park közepette áll egy egyszerű ház, melynek a bemenethez eső részén kapu sem vehető észre, a sarkát meg kelle kerülni, hogy végre egy kis ajtóhoz érhessünk, melyen át a fölmeneti lépcsőhöz juthatánk. Jobbra, az első emeletben, egy ajtó nyílt a gróf előszobájába, melyben nappal a felügyelők voltak, aztán egy szobába léptünk, hol rendszeren ebédelni szoktak, aztán egy kis salon következett, melyben a gróf ágya állt, s ennek átellenében az íróasztal, s a kettő között egy régi divatu, de igen kényelmes karszék. Itten fogadá el a gróf legbensőbb barátait, e karszékben ült ő órákig, jobb lábát a balon keresztbe téve, csevegve, szivarozva, s közbe-közbe fuvalóján játszva. A hálószoba szomszédságában volt egy kis kabinét, két egymással átellenbe helyezett pamlaggal, hol Sz. a nap nagyobb részét tölté; végre a bútorokkal tömött nagy elfogadási terem következett, melyben a könyvtár is állott. Néhány nappal a gróf szomorú vége előtt, oldala mellett ültem az említett kabinétben; mi beszélgettünk egyről s másról, de a gróf sajtáságos nehéz hangulattal küzde ez este; mindenféle agyré-

mekkel tépelődött, s hasztalan igyekeztem őt derültebb gondolatokra birni. Elmenetelemkor, mint rendesen, kikisért. A harmadik szobában megálltunk s még egy félóráig csevegtünk együtt; én a grófnak egy komikus esetet beszéltem el a közlebbi napokból, s ő oly szivélyes nevetésben tört ki a fölött, hogy azon karszék támlájához kelle fogóznia, melyben husvét hétfőjén holttestét találták. S e mellett könyei gyöngyöztek le hófehér szakálára, s oly bensőséggel szorítá meg kezemet, mint ha az egy néma köszönetet jelentene, azért, hogy egy derült pillanatot szereztem neki. Már az előszobában voltam, midőn az ajtónál újra megjelent s ismét nevetni kezdte. E vidor kép az utolsó, mely a nemes férfiuról lelkemben fönmaradt s nem birhatám magam reá, hogy holttestét megnézzem, csakhogy e derült benyomást ne engedjem elhomályosítani.

Csak hazatértemkor jutott eszembe, hogy szokása ellenére nem hívott meg új látogatásra, s én más napon több ismerősöm előtt azt nyilatkoztatám ki, hogy a nagyhirü férfiú vége közelnek tetszik előttem, mert e folytonos komorság, feloszlásához vezeti őt — hogy maga idézte azt elő, az eszem ágában sem volt. Ha ezelőtt olykor rá akartam beszélni, hogy hagyja el a tébolydát, mosolyogva válaszolá: talán, talán! Midőn együttlétünk utolsó estéjén szintén ismétlém ezt, kimondhatatlanul fájdalmas kifejezéssel azt válaszolá: »Nem tehetem, halálom lenne az!« Lélektanilag nevezetes, hogy a gróf, fiának Bélának — kit végtelenül szeretett — megérkezése előtt hajtá végre e

szomorú tényt; valószínűleg attól tartott, hogy az előtte oly igen kedves, virágzó ifjú meglátása, iszonyu elhatározásában ingataggá tehetné. Átalában, családját végtelen gyöngédséggel szereté. Egy ízben nála találtam a grófnét, ki később eltávozott. Midőn a magas, megható alak a szobákon keresztül lépdelt, a gróf sokáig utánanézett, aztán hozzám fordulva könyező szemekkel így szólt: nemde, Széchenyi grófné jeles asszony? Ha az ember e nemes, pazarul megáldott természetet, e jeles kedélyt annyira jól ismeré, fájdalmas benyomást kelle tenni rá dr. Görgennek azon tette, hogy általa a meghalt magániratait oly gyöngédtelen modorban közétéve látta. E leveleket mindenki, ki a személyeket s viszonyokat közelebről nem ismeré, kell hogy féreértse s Görgen ur maga-magáról szegénységi bizonyítványt adott ki az által, hogy ez iratokat a hirlapok piacára vitte. Azon nő, kihez e levelek intézve voltak, még száz ezekhez hasonlót bir, melyeket Széchenyi tréfából, gyakran unalomból írt hozzá, és melyek semmi mást nem bizonyítanak, mint hogy a grófnak is, mint minden embernek, voltak kedvetlen napjai, hanem azért utolsó pillanatáig, ragyogó szellemét, találó elmésségét megtartá. S ha valóban öngyilkossági mániában szenvedett, van-e ott mentségre ok egy ily betegrei fölügyelés elhanyagolására? A gróf bizonyoson hódolt volna az orvos rendeleteinek, az be van bizonyítva, mert mindenkinek, ki őt meglátogató, elbeszélte, hogy szorosabb felügyeletről tétetvén egy alkalommal szó, e miatt ő eredetileg három szobából álló

lakását kettővel nagyobbítá. Mindaddig, míg Sz. Görgen intézetében volt, Görgen dr. felelős volt érte; ez elvitázhatlan. A »ki-méletes, szeretetteljes bánásmódróli« beszéd nevetséges. A gróf évenként, általánosan 10,000 frtot. fizetett, ez összegért aztán még jó bánásmódot se lehessen igényelni?! Családjához írt levelet nem hagyott a gróf hátra; holnia közt csupán egy bepecsételt csomag találtatott, mely egyébiránt más egyebet látszik tartalmazni, s melynek fölirata: »az 1845-ki évből; holtom után felbontatlanul elégetendő.« Ha vajjon van-e végrendelete, nem tudom, de azt hiszem, aligha van. A gróf már régebben intézkedett vagyona fölött s személyére csupán 30,000 frtnyi évpénzt biztosított; még ebből is jelentékeny összeget gazdálkodott meg, mely halála után nála megtaláltatott. Ő kitünő gazda volt s a legjobb szívvel birt, valódi, gyermekies, — érzelékeny kedély. Csak még egy vonást! Egy csoport galambja volt, miket maga etetett; bizonyos órában kinyitá ablakait, fuvoláját elővette s mélabús magyar dallamokat kezde játszani, melynek hangjai a tollas vendégeket hozzá édesgeték. A szegény kis állatok azóta órákig körülrepdesik az ablakokat, nem fér fejökbe, hogy barátjuk eltávozott, hogy az a kéz, mely őket eteté és simogató, most már halott és merev, és hogy az ajkak, melyek oly bizalmas szerető hangokon szóltak hozzájuk, örök időkre el vannak zárva! . . .

**A magyar Akademia gyászfelirata Széchenyi
özvegyéhez :**

»Nagyméltóságú grófné! A magyar tudományos Akademia tagjainak nincsen szavuk azon fájdalmas mély megindulás kifejezésére, melyel ama férfiú kimulása hírére vevék, ki ez intézetet negyven évi vajadások után egy szavával életbe hívta; ki azt saját nagylelkü áldozatai, nem ernyedő buzdításai s bölcs tanácsaival megalkotta, annak mindenkorra kitűzte az irányt, melyben hivatását létesítse; s azt számos év során át eréllyel és szeretettel igazgatá.

S a nagy veszteség nem csak intézetünket, nem csak az özves magyar nemzetet, de lesújtotta drága övéit is.

Ily veszteség első érzetében nincsenek vigasztaló szavaink sem, akár a magunk, akár az Excellentiád és nagyreményü fiai számára.

De enyhítse legalább a legnemesb nő, s a nagy férfiú érényei örököseinek fájdalmát a mi rokon fájdalmunk bevallása, kik mint ez általa alkotott országos intézet tagjai, szintugy fiui kegyelettel őrizzük szent emlékezetét.

És enyhítse egy pillantás a jövődőségbe. Ugyanis elfordulva mindentől, mi most lelkünk elkeseredését táplálja, üdüljünk, Kegyelmes Asszony, azon a képen, melyet szivünk inghatatlan hite elénkbe fest, hogy az, mi a nagy Elhunyt nappali és éjjeli gondjainak főtárgya volt : a Haza megmaradása s e Nem-

zet szellemi emelkedése, nem vala álom! És e hitben adjunk közös hálát a Magyarok Istenének, hogy őt nekünk adta, neki pedig adott erőt és szellemi hatalmat véghezvitelére annak, mi őt a magyar történelem egyik legnagyobb emberévé teszi: t. i. a nemzeti önismeret és öntudat ébresztése- s erősítésére, s hogy a nemzet a csupán fentartó és tatarozó államokosság tetéről az alkotó és elébbre vivő, társas és országos munkásság mezejére térjen át.

Ez az, a miért a jövő történetíró Széchenyi korával egy új időszakát számlálандja magyar nemzet életének; melynek hatása végig kísérendi a magyart, míg élni fog a földön: s im, ennek tudalma nem engedi, hogy a Széchenyi név a gyász jelszava maradjon: sőt a diadalom magasztos érzetével tölti el kebleinket; Excellentiádnak pedig adjon erőt elviselni a fájdalmat, midőn az nemes szívét mármár megemésztendő leszen, szenvedései jutalmául pedig engedje a Mindenható megérhetni azt az időt, midőn nemes Szülöttei tettek által is méltókká fogták magukat tenni azon dicsőségre, melyet nagynevű atyjoktól örökölni szerencsések voltak!

Kelt a M. Tudom. Akademiának april 30. 1860 tartott összes üléséből. Gr. Desewffy Emil s. k. elnök. Toldy Ferencz, m. k. titoknok.

Értékelt. Készítette: Károlyi István

Kiadja: Károlyi István, a Kiadó Ujvárosban

Értékelt. Készítette: Károlyi István

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN hálószobája Döblingben.
Graf Stephan Széchenyi's Schlafzimmer in Döbling.

Értékelt. Készítette: Károlyi István

A magyar nemzeti museum-részéről :

»Nagyméltóságú Grófné! Néhai boldog emléktü gróf Széchenyi Ferencz volt az, ki 1802-ben a nemzeti-muzeumot, országunknak ezen egyik fődíszét alapította, minél fogva hazánk intézetei között a muzeum az, hol a Széchenyi név a legrégebben ünnepelt és hálaérzelemre lekötöztető. Mennyire volt gróf Széchenyi István, Nagyméltóságodnak országosan gyászolt férje, atyjának méltó fia, azt nem csak a jelen nemzedék ismerte és ismeri el hálateljesen, hanem arról Magyarország anyagi és szellemi kifejlésének történetirója is csak magasztalólag fog szólni.

Fogadja tehát Nagyméltóságod a nemzeti-muzeumnak is az országos veszteség feletti általános fájdalomban való részvételenek kinyilatkoztatását, mely fájdalom némi enyhítéseül szolgál azon vigasz, hogy Széchenyi István bár jobb hazába költözve, e földön is halhatatlan marad; halhatatlan nagy műveiben, halhatatlan utódaiban, kik mint ily dicső névnek örökösei, ennek valódi fényét bizonyosan fentartandják.

Mély tisztelettel Excellentiádnak alázatos szolgái Kubinyi Ágoston m. k., a magyar nemzeti-muzeum igazgatója; Érdi János m. k., muzeumi őr; Mátray Gábor. m. k., a Széchenyi országos könyvtár őr; Kováts Gyula m. k., muzeumi őr; Fridevaldszky János m. k., muzeumi őr, Czanyuga József m. k., muzeumi irattárnok. — Pesten, 1860. május 4-kén.«

A magyar nemzeti színház részéről.

»Nagyméltóságú Grófné! A magyar színészet feladata nem csupán a mulattatás; a költészet és művészet által nem is csupán az örök erkölcsi igazságok hirdetése: hanem magasabb hivatásaul, nem ok nélkül feltett nemzetiségünk megőrzése és terjesztése van kitűzve.

Ezen vezéreszme élt mindazokban, kik a pesti nemzeti színházat szellemileg és anyagilag megalapítani törekedtek, s ez lelkesítő közelebb azon jó hazafiakat, kik ez ügynek még a távolból is áldozatokat hoztak, holott legnagyobb részben előadásait nem is élvezhetik.

Ezen magasztos cél lebegett Nagyméltóságod dicsőült férjének, a magyar nemzet legnagyobb fiának szeme előtt is, midőn országunk fővárosában a nemzeti színházat, nagyobb mérvű tervek szerint és bővebb segéd-forrásokkal ellátva, a most létezőnél nagyszerűbben javasolta fölépíttetni. — Az idők mostohasága megtanítá a nemzetet, hogy e mély eszű bölcs e részben is legmesszebb látott; mert intézetünk mostani alapjain, újabb áldozatok és erősítések nélkül, magas hivatásának nem képes kellőleg megfelelni.

De midőn ezen általa előre látott igazságról a tapasztalat mindnyájunkat meggyőzött, s ez intézet ujabban a hazafiak segedelmét hívta fel, a dicsőült, nagy jelleméhez méltólag, nem arra emlékezett, hogy e nemzeti intézet nem az

ő magasztos eszméje szerint létesült, hanem arra, hogy ezen intézet jelen állásában is, a magyar nemzetiség, nyelv és hazai művelődésnek egyik leghatályosabb eszköze, és szintén egyike volt azon igaz hazafiaknak, kik fölsegelésére tetemes áldozatot nyújtottak. A nemzeti színház tehát a nemzet nagy halottjában, Széchenyi Istvánban nem csupán a lángeszű hazafit gyászolja, a ki legmélyebben fogta föl e fővárosi nemzeti színház hivatását, hanem a legönzéstelenebb jótévőt is, a ki a meglevőnek tényleges pártfogója volt.

Midőn e nagy igazság kimondásával a legdicsebb hazafi halhatatlan emlékének hódolunk, engedje meg Nagyméltóságú grófné, hogy sziveink mélyéből fakadó fájdalmas részvétünket kifejezhessük a leggyöngédebb férj, a legszeretőbb atya, s a legnagyobb hazafi kimulása fölött. A vesztesség mindnyájunké, kiket a nemzet ügyének szeretete az élővel egyesített, s kiket most a nemzet legnagyobb halotijának ravatala körül a fájdalom és gyász egy családdá tőn. Imádkozásunk is csak egy lehet: vajha az ő halhatatlan lángszelleme, mely nagy eszméiben és műveiben ragyog felénk, minélelőbb elárasztaná a magyar nemzetet azon fénynyel, mely az ő nagy törekvéseinek egyedüli célja volt!

S mi hiszszük is, hogy imánk meghallgattatik, s azon nagy eszmék diadalát Isten meg adja értünk; annál is inkább mert a dicsőültnek nagyratörő fiai jelmondatul édes atyjok azon látnoki kijelentését választák, miszerint: »Magyarország még

csak ezután lesz!« S a legméltóbban: mert a hol a fiak az ily dicső apa szellemét is öröklék, ott a nemzetnek van jövője!

Fogadja Nagyméltóságod mély részvétünk és hódoló tiszteletünk ismételt kifejezését. — Pesten, május 1-én 1860. —

A nemzeti színház és összes személyzete nevében: Gróf Ráday Gedeon, a nemzeti színház intendansa; Wezerle János, a nemzeti színház gazdasági igazgatója.«

A kolozsvári kaszinó-egylet részéről:

»Nagyméltóságú Grófné! Engedje Nagyméltóságod részvettünk a Széchenyi-család fájdalmában, mely egyszersmind egész Magyarországot, hadd sirathassa meg Széchenyi István grófban legnagyobb fiát Erdély is, mely multjánál és jövőjénél fogva, vágyban és törekvésben, örömben és fájdalomban folyást ugyanegy Magyarországgal.

A kolozsvári kaszinó nevében szólunk, azonban úgy hisszük, hogy egész Erdély részvétét, fájdalmát, gyászát tolmácsoljuk, mert ha volt valaha hazánkban férfit, kit a kunyhótól a palotáig mindenki áldott, az Széchenyi István gróf a hazai nagy érdekek nagy bajnoka; mert ha élt valaha magyar, kinek századokra ható törekvéseit siker koszorúzta, az ismét csak ő, hanyatló és süllyedni indult nemzetünk regenerátora; mert ha

van eszme, melyben annyi csalódás és veszteség után hinni tudunk, az egyedül az ő szellemének szent hagyománya, mely örök időkre szól, mint a próféták ihlete. Búba merült szivünk, könytől nedves szemek, gyászoló ruhánk, buzgó imádságunk mind az ő halálát, a mi veszteségünket hirdetik; az összes nagy magyar nemzet gyászolja a legnagyobb magyart, oly mélyen, oly áthatóan mint talán soha senki.

Ugy van, Nagyméltóságú Grófné, e nemzeti gyász, sem az illem szokott adója, sem a részvét mindennapi gerjedelme. Ez a nemzeti érzés mély gyásza, mely méltó kíván lenni nagy halottjához; ez a hazafiság cultusa, mely hiven a dicsőült szelleméhez, a multon táplálkozik és jövőre hat! ez a nemzeti hála nyilatkozványa, mely fájdalmi közt az örök élő emlékekben keres vigaszt, reményt, lelkesülést. Széchenyi István gróf halva, koporsójában is áldón és lelkesítőn hat nemzetére, mint életében mindig. Az ő gyászünnepélyei, nemzeti vallásos ünnepélyek egyszersmind. Ravatalánál közös fájdalomba olvadva állunk mindnyájan, a két haza minden rendű, hitű és nyelvű polgárai. Nemzeti nagy emlékek benyomásai vegyülnek a gyász és imádság hangjai közé. Látni, hallani véljük őt, és érezzük szellemét. Harmincöt év dicső és szomorú emléke vonul át lelkünkön a reményektől a csalódásokig, a diadalvektől a romokig, mélyen megindulva töröljük könyeinket, de egyszersmind annál erőbben ragaszkodunk azon hithez, melyet ő vallott először, melyért egész életét áldozta, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz;

de egyszersmind azon nagy érzés dobogtatja szívünket, mely vele e szavakat mondatá: »az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait, mint ereklyét megőrizni és szeplőtlen minőségben kifejtetni, nemesíteni erőit, erényeit, s így egészen új, nem ismert alakokban kiképezve, végcéljához, az emberiség feldicsősítéséhez vezetni: ez a mi feladatunk.« Nagy tettek és gondok, nagy áldozatok és szenvedések közt küzdött ő e feladatért, a mit már elértünk, az ő munkája, a mit még el kell érünk, oda az ő nyomdokai vezetnek. Oh, Széchenyi István gróf emlékét semmi s soha ki nem törülheti a magyar nemzet szívéből. Nemzedékről nemzedékre fog szállani az, mint a magyar szellem legmagasztosabb eszményképe, mint a hazafiság legnagyobb példánya, mint dicsőségünk legfényesebb sugára, mint vezérszánkunk a vészek közt, mint zászló küzdelmünkben, mint diadaloszlop jobb napjainkban.

Vajha, Nagyméltóságú Grófné! a nemzeti részvét és hála e kifejezései enyhíteni bírnák valamennyire a leggyöngédebb férj és atya miatti fájdalmait! vajha nagyreményű fiaiban, kik atyjok erényein lelkesülnek, visszapótolhatná az ég a pótolhatlan veszteséget! A legdicsőbb férfiu özvegyére, a legjobb anya gyermekeire kérünk Istentől vigaszt és áldást.

Fogadja Nagyméltóságod mély részvétünk és hódoló tiszteletünk ismételt kifejezéseit; a kolozsvári kaszinó közgyűléséből. Gr. Lázár Miklós, igazgató. Mara Miklós, jegyző.

A magyar biztosító társulat részéről:

»A fájdalom s tiszteletteljes részvétnek azon országszerte feljajdult hangjai közé, melyek épen ezen általánosság által egyszersmind némi vigasztalás hangjaivá lesznek az árván maradtakra nézve, alulirt igazgató-választmány is, a magas érdemnek hódolva, vegyíti a magáét.

Mélyen lelkébe vésve érezi alulirt választmány, mely egy nagy kiterjedésű s hála Istennek már jelenleg nem csekély s nem üdvtelen hatása egyesületnek képviselője, hogy gr. Széchenyi István halhatatlan szelleme volt az, mely a magyart a nemzeti bölcsesség nehéz pályáján vezetve, a teendőik sorozatát bölcs megfontolással kitűzve, a nemzetet új és életerős mozgalmakra ébresztve — nevezetesen az egyesületi életnek s tevékenységnek, a szabad nemzetek ezen legfőbb élettényezőjének, teremtője lett hazánkban; ki az anyagi haladást szellemesítve, s a nemzeti szelemnek nem üres ábrándok légpalotáit, hanem a szilárd valódiságot téve alapul, sohasem feledte ki számításából az emberiség s haza legmagasb érdekei mellett, az egyesek anyagi érdekeit, s így imádott hazája boldogítását azon legvalószínűbb alapokon tervezte fáradatlan szent buzgalommal, melyek a lélekből s testből alkotott ember vegyes természetének legjobb s egyedül felelnek meg.

Széchenyi István neve élni s őszintén tiszteltetni fog, míg

hazánkban egyletek léteznek, — elkezdve a nemzeti tudományosság székétől, a magyar akademiától, a legegyszerűbb, legkiskörűbb egyletekig.

Találjon Excellenciád s reménydús fiainak, gróf Széchenyi István nagy neve örököseinek emelkedett lelkülete, a szenvedett nagy veszteség után némi enyhülést azon tudatban: hogy bármerre vessék könyben ragyogó szemeket, a dicsőültnek mennyi emlékét látják a hazában, s mindenütt csak árvaságuk hű sorsosaira, gyászuknak őszinte részvevőire találnak; kik közé minket is sorozni kegyeskedjék Excellenciád, a kik mély tisztelettel aláírva vagyunk Excellenciádnak.

Pesten, május 15-én 1860. Alázatos szolgálói: az első magyar általános biztosító társulatnak igazgató választmányáa.

Lónyay Menyhért, elnök.

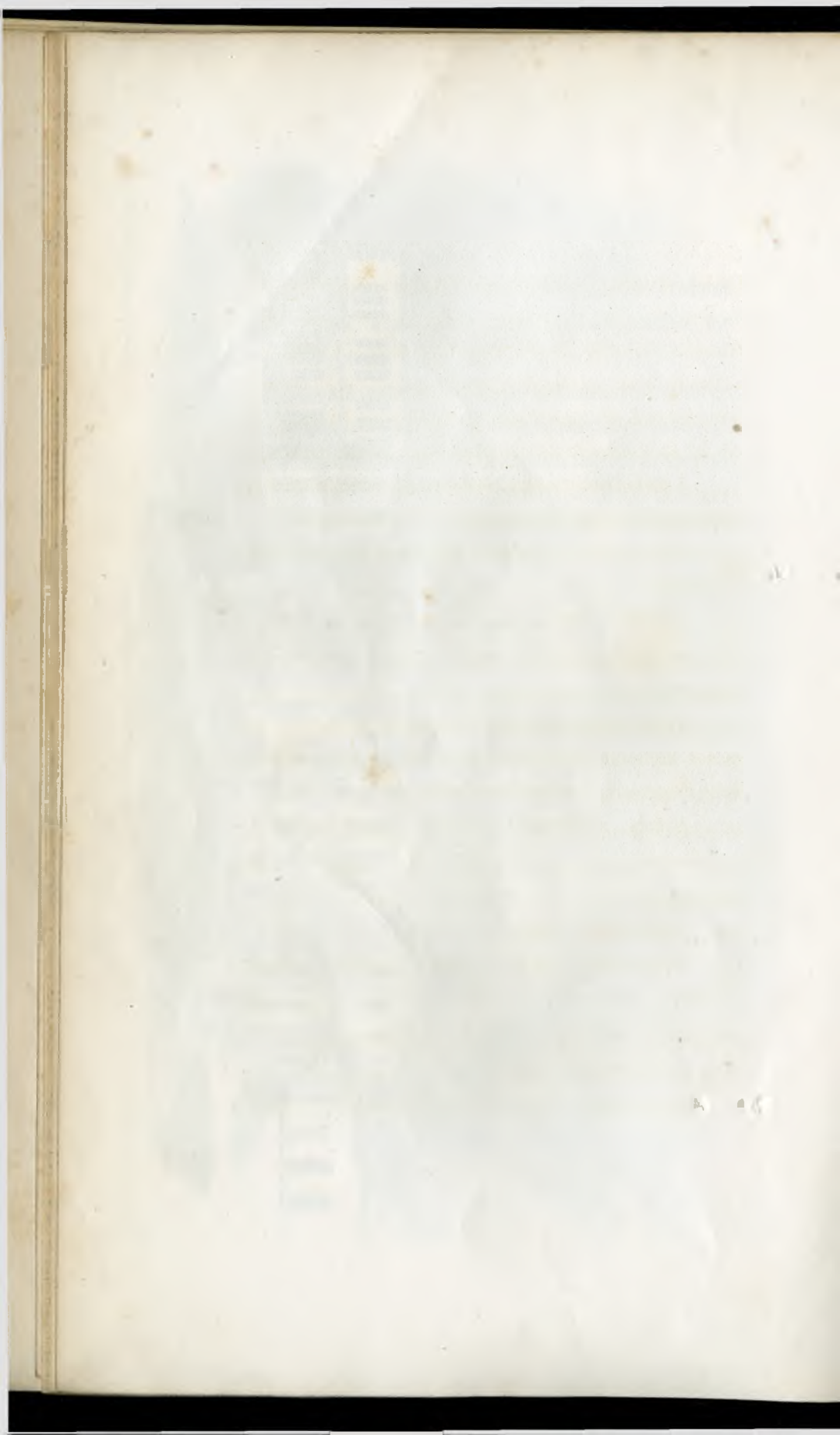

Kőre rajzolta. Kattler V.

Kiadja Kotsády László, a kiadó tulajdona.

Bécsben. Nyomatott Schwarz J. nál.

GRÖF SZÉCHENYI ISTVÁN kastélya S. m. Nagy Czenken.

A pesti Széchenyi-requiemet a magyar tudományos akadémia ápril hó 30-dikára tűzte ki s tartotta meg, melyre gyászkeretű jelentésekkel hívta meg a két testvér-város egyleteit s intézeteit.

»Olyan óriás volt ő, hogy halálával is életet adott azoknak, a kikért meghalt. — Így kezdi a »Hölgyfutár« a Széchenyi requiem leírását.

Magyarország sohasem bizonyította be jobban, hogy a nemes eszmékért lelkesülni tud, mint most, midőn annak végét kelle megérnünk, ki nemzeti törekvéseinknek kezdete volt.

A hála, a nagyság iránti tisztelet meghatóabban nem nyilatkozhatik, mint tegnapelőtt (ápril 30.) nyilatkozott a főváros által.

Hol kezdjük a leírást?

Mert ez ünnep nem csak sziveinket foglalta el, elfoglalt a fővárosban minden tért, elfoglalta magát a levegőt, betöltvén azt nemzeti énekekkel a honfiak ajkainak ezrei.

Ki volt az ünnepen jelen?

Agg és gyermek, érett férfi és tüzes ifju, öreg anyák s

fiatal leányok, gazdag és szegény, testület és egyesek. Minden jelen volt.

Minden arcon mély meghatottságot, már nem ihletettséget lehetne észrevenni; a roppant tömegben a rend bámulatos volt; véteknék tartotta volna valaki a legkisebb követeléssel is megzavarni; mint egymást szerető testvérek voltunk ott, kik abban lelik örömüket, ha egymásért valamit áldozhatnak.

Lehetlen, hogy az Isten, az a jó, a kinek kedve a szeretetben telik, meg ne áldjon bennünket.

A gyászmise a belvárosi nagy templomban tartatott. Tíz órakor megjelentek a különböző testületek, ugymint a magyar akadémia, a nemzeti-kaszino, országos gazdasági egyesület, kereskedelmi testület, gőzhajótársaság, magyar biztosító egylet, tiszaszabályozási társulat, pesti takarékpénztár és lánchíd küldöttei, melyek a nagy tömeg által önként nyitott utcán keresztül vonultak be a templomba, hol azonban a számukra kijelölt padokat a tetőtől talpig gyászba öltözött hölgykoszorúknak engedék át.

Az egész városban minden bolt be volt zárva egész napon át. A városházán, az egyetemen, minden egylet vagy társulat szállásán, valamint számtalan magán házon gyászlobogó lengett.

Tíz órakor végre a nagy templom minden harangja hirdeté a gyász-ünnepély kezdetét, a belvárosi plebánia kapui megnyitak és Magyarország hercegprimása Scitovszky János bi-

bornok ő eminenciája nagyszámu papi segédlet s a pesti közép-ponti seminarium növendékeinek kísérete mellett a templomba lépdelt.

A templom közepén több száz gyertyával világított s a Széchenyi család cimereivel ékitett roppant ravatal állott, melyet mintegy négyszáz fiatal levante vett körül, mindenki fáklyával a kezében; a felállítás ugy volt rendezve, hogy a fáklyasor a gyászos templomot mint egy óriás lángkereszt ragyogta be. A templom, főoltár, magas ablakok és oszlopzatok gyászlepellet voltak bevonva, melyeken a Széchenyi család cimere diszlott. »Ha Isten velünk, ki van ellenünk!

Az orgona-karzatról közel 200 énekes és zenész hangoztatá Mozart nagyszerü requiemét, az énekesek közt a nemzeti színház jelesei, mint Hollósy Kornélia, Kőszegi, Ellinger énekeltek a magán részeket.

Déli tizenkét óra tájban a gyászravatal megáldatván, az ország primása atyai áldásokat osztva, visszavonult a plebániára, hová őt az akademia küldöttsége követte.

Most a fáklyás ifjak s az egész közönség a templomból kitódulván, megzendült a »Hazádnak rendületlenül légy hive oh magyar!« A nagy tömeg fedetlen fővel hallgatá vagy éneklé a »Szózat«ot, azután Kölcsey »hymnusát.«

Mig ezek az utcán történtek, azalatt benn a plebániában ;következőleg üdvözölte az akademia elnöke az ország főpapiját

»Főmagasságu bibornok ur! országunk herceg primása:

A magyar akadémia igazgató-tanácsa s összes tagjai élén és annak nevében jövök eminenciádnak leróni hálaköszönetünket. Azon kellemetlen hirre, hogy eminenciád egészsége gyöngékedik, már el valánk készülve, letenni azon reményről, hogy egy nagy magyarnak a katolika egyház magyarországbeli feje fogja megadni azon végső tisztességet, melyel az egyház, fiainak kimultát megtisztelni szokta. Azonban ezen reményünknek nem lehetett nem teljesülni. A katolika egyház az egység hármasság erős alapzatán áll, a hitnek, reménységnek és szeretetnek egységén. Ezen nagy és örök elveket ezen egyház magyar pásztorai régen átvitték az egyháznak a hazáhozi viszonyaira és ezért egyek ők a hazával az ügyeink igazsága iránti erős hitben, egyek a hon jövője iránti reményökben. Nem lepett meg bennünket eminenciád, csak új tapasztalással gazdagodtunk, gazdagodtunk azzal, hogy a kath. egyház magyar főpásztorai minden körülmények közt össze tudnak olvasni a közérzülettel, hogy hinni, szeretni s remélni s érezni a hazával, és tudnak vele sirni is ha kell. Egy újabb indokot fűzött ezzel eminenciád azon számosakhoz, melyeknél fogva szeretjük és tiszteljük eminenciádat; egy újat azokhoz, melyeknél fogva velünk együtt buzgón óhajtja a haza, hogy a nagy Isten kísérje eminenciádat áldásával minden útjaiban és mindnyájunk örömére soká boldogul élhessen.«

E beszédet a jelenlávók szivből fakadt éljenzése követé, mire Magyarország főpapja következőleg válaszolt:

»Jól mondá a tisztelt szónok ur, hogy nem lephetett meg

senkit megjelenésem, mert nem csak mint az akademia egyik tagja, hanem mint a magyar katholika egyház méltatlan főpásztora is, kötelességemnek tartám megadni a végtiszteletet a nagy halottnak, s imádságomat az önkével egyesíteni. Igaza van tisztelt szónok urnak, hogy mi egyek vagyunk a hitben, egyek a szeretetben, egyek a reménységben. Tudom, hogy a haza tőlem — és méltán — sokat vár. De ha annyit nem tehetek is, mint a mennyit tenni óhajtok, legyen meggyőződve akaratom őszintesége felől. És a kik ez alkalommal is biztosítanak szeretetök felől, tartsanak meg ezentúl is szeretetokban. «

E beszéd sok szemből facsart könyeket, s miután ő emnenciája a jelenlévőket szivből üdvözlé, Széchenyi Béla és Ödön grófokat atyai csókjával illetté.

Miután a kinn levő tömeg a hazát, Széchenyi szellemét, az ország főpapját élteté, a fiatal grófok szállása elé vonult, hol ismét lelkes jelenetek következtek, melyek után a közönség ünnepies csenddel szét oszlott.

De az ünnep késő estig tartott. A boltok zárva maradtak, a színházba egy lélek sem ment, még a vendéglőkben is hallgatott a zene, mely nem illett volna a gyász nagyságához.

Nagy ünnep volt ez, az apák évek mulva is beszélni fognak arról, hogy mint ülte meg a főváros a haza legnagyobb emberének elhunytát.

Mert nem volt még nagyobb emberünk, mint ő, a ki mindenét nekünk adta, s magának csak a fájdalmat s kétségbeesést

tartotta meg, és meghalván, eljött ismét közénk és szívünkbe bizalmat és hitet adott.

A gyászünnepély után a megdicsőült idősb fia Béla, következő nyilvános köszönetet bocsátott a nemzethez.

„Ha azon kimondhatlan szívfájdalmat, melyel bennünket — édes anyámat, Ödön öcsémet s engem — forrón szeretett felejtethetlen férje s illetőleg atyánk gyászos kimulta eltöltött, a valláson és a Mindenható szent akaratjában való megnyugváson kívül, — még valami e világon képes enyhíteni: ez azon általános rokonérzet és gyászunkban benső részvét, mely az egész országban, testületek szintugy, mint egyesek részéről — az üdvözültnek a haza szolgálatára szentelt fáradozásit oly kitüntetőleg méltányolva — nyilatkozik, és mely igen számos társulatok-, egyesületek-, intézetek- és magánosoktól egyenesen hozzánk érkezett és folyvást érkező levelekben is meleg vigasz-szavakkal van kifejezve és melynek a drága hon majdnem minden községe a nyilvánosság előtt is oly szivindító tanuságát adta.

Szívünk sebe e percben még sokkal sajtóbb, fájdalomunk sokkal mélyebb, mintsem képesek lennénk, a részvét mindezen nyilatkozásaira egyenkint válaszolni, és ezért benső köszönetünket kifejezni. Engedjék meg mindazok, kik e szomorú órákban meleg rokonérzet által enyhíték fájdalmunkat, hogy iránunkban tanusított nagy szivességü figyelmük- s részsvétükért, elkeseredett szívünk legforróbb háláját ezennel nyilváníthassuk.

Megbecsülhetlen drága ereklyék gyanánt fogja ama le-

veleket és azok némelyikével beküldött koszorukat családunk mindenkor tekinteni, őrizni, s a hón szeretett nemzetünk minden rétegeiben nyilvánuló részvét emlékezete napsugár gyanánt enyhítendi életünk e legszomorubb óráinak boruját.

Adja az egek Mindenható Ura, hogy e nehéz időkben magyar kebel se vonja meg áldozati készségét hazánktól s engedje boldogult édes atyám jósigéit teljesülni, miszerint »Magyarország nem volt, hanem lesz!»

Kelt Nagy-Czenken, május 3-kán.

Gróf Széchenyi Béla.»

Széchenyi emlékezete,

Szász Károlytól.

Széchenyi meghalt! — E szót zengi vissza
A bércek orma déltől éjszakig.
A róna omló könnyeinket iszsa,
S jajszó zokog, hol egy magyar lakik.
A hir a tengert gályaként hasítja,
Mint nyíl lövell a távol partokig.
S az idegen is fogja érteni,
Hogy mit jelent ez : meghalt Széchenyi!

Mért sietsz, Duna! gyászló gőzösiddel

Fátyolt borítani füstből téreden?

Vasút! hogy a gyászhirot robogva vidd el:

Nem tőled várja a honfi szive, nem!

S a sodrony, min (bár emberkéz feszít fel)

Ugy fut a szó mint érző ideg-en:

Hiába olyan gyorsan szállnotok,

A szív érzése gyorsabb nálatok!

Éreztük azt mi, éreztük előre

Hogy valami nagy vesztés vár reánk.

Bár önfelünknek sem szóltunk felőle,

Szívünkbe rejtők mérges tör gyanánt;

Láttuk a vért, a gyászt álmunkba szöve,

S sirtunk, ha éjjel föl-fölriadánk . . .

S most, hogy a szó kimondva és iga:

A régi búra nincsen új vigasz!

Oh mert a mély ürt bé nem tölti semmi!

Az minden szívnek fenekéig ér!

Egy századév azt jóvá nem teendi,

Hazug remény is ennyit nem ígér!

Kérdjük: fog-e még ily magyar teremni?

Vagy megtagadja erejét a vér?

Hol e Nagy állt, s mint tört szobor ledől:

Üres a hon, meddő az anyaföld!

De nem! Hallgass el gyáva Csüggedés te:

Menj, sápadt Houfibú. minek ktsérsz?

Hisz ő tanított, harcba', szenvedésbe'

Megállni, túrni mint vész-járta bérc.

Erős szavát a mint szívünkbe véste,

Megedzve lón az tőle, mint az érc.

Nagy telke lángját belénk lehelé,

S riadva mentünk gzors nyomán elé.

Mert ő, a mig mi alvánk, túnya-lomhán,

Virasztva jegyzé egünk csillagit.

Minden szükségét büvkörébe vonván,

Egyszerre itt, ott, mindenütt javit;

Segélve lelkünk öntudatlan szomján

Mit bor nem olt, tenger sem csillapit;

S a mint ajkán a keltő szó rivallt;

Keze már nyújtja a mentő italt!

Megrázkodánk szavára a vesékig,

Mint keserü gyógyszeről a beteg.

De fájdalomkkal ő bölcsen kibékít,

Bár nyitva tartja a jóltevő sebet.

Uj létre keltünk, elhánván a régít,

Mint lepke, mely most fényszárnyon lebeg,

S álomnak véli az előbbi lét

Silány alakját, gyáva szégyenét!

A csodavessző Mózsés jobb kezében,
 Mely a kőszirt bilincsét leveré:
 A gyújtó szikra, mely a vak setéten
 Áthatva, lényt gyűjt egy gyúpont köré;
 A semmiből teremtő szó, a »légyen!
 Felsőbb erővel mint az emberó,
 Melynek nem állhat semmi ellene:
 Ez az ő csodatévő szelleme!
 Szólt, s szelidülve zuhogott az örvény,
 És légbe röppent a zord sziklagát.
 A vaskapu, závara összetörvén,
 Igába hajtja büszke homlokát.
 És mint a vert eb meghunyászik örvén:
 A szilaj Duna megadá magát,
 S Pozsonyról Orsováig a folyót
 Békébe birják a magyar hajók.
 Szólt, s a Tisza, e puszták kósza ifja,
 Mely majd rohanva mindent elsodor,
 Majd kiterülve a rónát megvívja,
 Hogy száz mértföldön nincs száraz bokor,
 Majd szeliden mereng, hűsébe híva
 A tikkadt vándort nap-leszálltakor:
 Az ő szavára akaratlanúl
 Engedni kénytelen s szabályt tanul,

És szólt, s szavának engedett a lélek,

Az elemeknél hajthatatlanabb ;

Kit régi eszmék láncsal terhelének,

Fölkelt az ember, szabad lón a rab.

Ifjak lobogva, helyeslón a vének

A bölcs vezér nyomán indultanak ,

S az elveszéstől megoltalmazák

Az ujonnan kivivott szent hazát!

S uj élet forrt a négy folyó mentében,

Dicsőbb, magasztosb, több a réginél!

Zengett a nyelv, és rajta égi-szépen

Az eszméletlen eszme szárnyra kél.

Szent lón a jog megint, mint vala régen ;

S a multba néző nagy jövőt remél!

Elvetve a mag, sarjadosz nyomán

Jóllét, műveltség, erő, tudomány!

Ő él s őéökre élni fog e honban!

Nincs lábnym itt a hol ő nincs jelen.

Építő lelke jár hol néma rom van,

Kezét meglátjuk valamely jelen!

Az elveszet hont kivivja ujonnan

És nem hagy elenyészni fénytelen.

Ha sirjára felhöt boritanánk :

Széttépi, s ránk süt nap s villám gyanánt!

Hisz ő jövőnket oly alapra rakta,

Hogy a mikor jött a zúgó vihar

S mindent letiprott rettentő haragja

Hogy sziv szakadt meg s lecsuklott a kar:

Nem birt velünk! Mi élünk! Meg se fogyva,

És meg se törve él még a magyar!

Nem fogyva meg, mert lám az idegen

Jó kérve, hagyjuk hogy magyar legyen!

S a vér-ázott teren, mely most dusabban

Hajt újra, hősök csontjain, kalászt,

A romok képe elmosúl a habban,

S büszkén feledjük a nagy pusztulást.

A föld szive is önérzetre dobban,

És völgy s halom levetkezván a gyászt,

Az égre, bizva, bátoran tekint,

Hogy rá az ég is kiderül megint!

Igen, ő él az emelő hatásban!

Órszelleme, mi így biztatva tart!

Hogy mig körülünk vész, rom, pusztulás van,

S köd távolában rémlik még a part:

Higyjünk az égi, magas hivatásban,

Mely még nagyokra tartja a magyart.

Ő él, s tőlünk halván sem válik el,

Mert a mit kezdett, teljesíteni kell.

Fog élni nemzet a Kárpátok alján,

A Duna, Tisza és Maros terén!

Magasra tör, az istennek sugallván,

S új fényre kél a régi hős erény;

A sors haragja megtörik hatalmán,

S új hon virúl föl a vér tengerén!

És megtanuljuk példája után:

Szeretni a hont, mint csak ő tudá!

Mert ő szerette e hazát! — Szerette?

Köznap a szó kifejezni azt!

Megörült azon, hogy meg nem menthette,

S más, a ki elveszíté, lel vigaszt!

Ő csüggedéssel viva, leveretve,

Kiégett lelke üszkeinél viraszt —

Képzete zilált, álma oly laza,

De egy s örök központja: a haza!

E gondolattal feküvék a sirba,

E képpel alszik, ezzel édeleg.

Gondtelt fejét ott is lehajtja sirva,

S egy után még szive mind meleg!

Fölkelve onnan ismét, hogyha birna,

Látván mint sir e hon a sír felett.

De földre lelke nem száll már alá,

Mert halhatatlanná tette a halál!

Nem égben csak, itt lenn is ballhatatlan,

Könyv, kő, szív, minden őrzi életét.

Övé e honban minden, a mi csak van,

Örökjogát, sír! el nem veheted!

S mely lobogott előttünk nagy napokban,

Neve fényére nem borúl setét.

Mert száz s száz évnek kell lefutnia

Mig lesz e honnak újra oly fia!

S a századokkal fut a Duna folyvást,

Tekint Budára föl és Pestre ki.

A büszke várról emlegeti Mátyást, —

De emez üdébb, bájosabb neki;

Hullámi tükrén mint szép álomlátást

A palotáknak árnyát lengeti;

S mit úgy szeret, mit néz oly örömet:

Széchenyi lyánya az, -- az ifju Pest!

Virúlj te város, örök ifjuságban,

S örökre őrizz szépítőd nevét!

Szívünkben érted forró, tiszta vágy van,

Minden magyar gyönyörrel néz feléd.

Te délibáb vagy szomju pusztaságban,

Megenyhitő, bűnk napjának hevét,

Te minékünk az ő képmása vagy:

Örök-cselekvő, éber, ifju, nagy!

Szép palotáidon szem, szív elámúl,

Néppel rajosak utczád, téreid;

Mint óriás — a világnak csodáául,

Dicsül magadnak — áll a büszke híd;

Lábához a Duna hódolni járul,

Alatta bátran járnak gőzösid!

Oly szép itt minden, oly dicső, nemes!

Nagy szelleméhez ily test érdemes!

És te is élj, virulj örökre ó hon!

Légy nagy, hatalmas, boldog nemzetem!

Kárpátod hármass ormán, négy folyódon

Az ő áldása megfogant legyen!

Nevét, eszméit viseld lobogódon,

És honszerelmét viseld szíveden

Tépett lelkének ez lesz vigasza:

Ha mind kiáltjuk: Éljen a haza!

És most sirjában fekszik a nagy halott, nem sokára a földdel elvegyülendő; de emléke nem fog kihalni a nemzetből, s a késő unokák is hálás tisztelettel fognak közelni a hely felé, hol a nagy hazafi az enyészetbe szállt; sirján a nemzet hála virágai diszlendnek még Buda áll, egy magyar él, s szent ihlettel mondandja reá az áldást: »nyugodjanak békével drága porai.

Azon t. cz. előfizetők névsora, kik Julius végéig
jelentkeztek.

Haas K., magyar könyvkereskedés 100 példány. Hügel,
könyvk. 10 péld. Seceh Ferencz, könyvk. 5 péld. Lechner R.,
könyvk. 2 péld. Wallishausner, könyvk. 11 péld. Klenner József
10 péld. I. H. 1 péld. Kropf Geyza 1 p. Br. Sztjanovits 1 p.
Lehmer Felix 1 p. Ferenczy 1 p. Kempelen 1 p. Bermann
Imre 1 p. Péter Mihály 1 p. Szmrecsányi László 1 p. Bekellaji
1 p. Döri Fáni 1 p. Szentimrey Andrrás 1 p. Bakoss Andor 1 p.
Gaal József 1 p. Inkey Antonia 1. Menczer Mihály 1 p. Majos
Daniel 1 p. Schulek Ede 1 p. Rössler József 1 p. Rigyitsky Sve-
tozan 1 p. Dépold József 3 p. Schneider T. 1 p. Parragh Gábor
10 p. Bende, Pál 1 p. Mössmer József 1 p. Szabó Alajos 1 p.
Láncos 1 p. Ács Flora 1 p. Odebert 1 p. Nór 1 p. Kovách Imre
1 p. Mandl Pál 1 p. Vanzbeck 1 p. Unger Theofil 1 p. Kichter
Miksa 1 p. Herrmann Antal 1 p. Aimási Rudics Mihál 1 p.
Kubluthnecker 1 péld.

Nachtnebel Ödön ivén : Nachtnebel Ödön 1 p. Schönen-
feld István 1 péld.

Balogh Gyula ivén : Vass Márton 1 p. Butsinyi István 1 p.
Keserü Péter 1 p. Beiszter László 1 p. Reich Károly 1 p. Stett-
ner Károly 1 p. Balog Gyula 1 p. Horváth Endre 1 p. Ladányi
József 1 p.

Varsányi ivén : Vajki 1 p. Nagy I. N. Czerényi 1 p. Vá-
radi Kornél 1 p. Vörös Ferenc 1 p. Kállay Ákos 1 p. Weghy
Antal 1 p. Hodoli László 1 p. Toth Nándor 1 p. Gömöri Oszkár
1 p. Szongott 1 p. Stampf Ferenc 1 p.

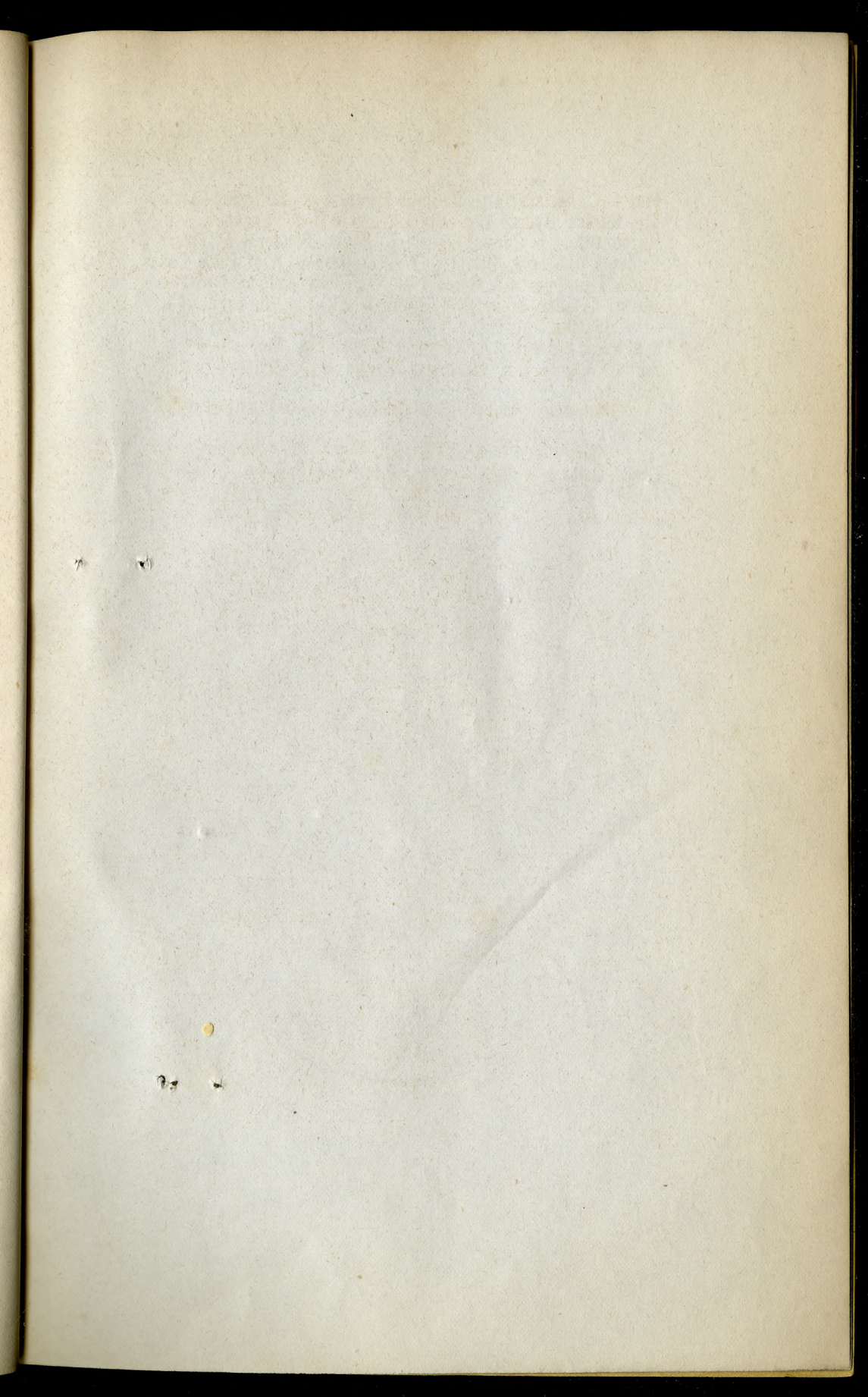
N. N. ivén : Rzewicsányi László 1 példány. Kerzsat

Fer. 1 p. Asztaller 1 p. Pestatis Károly 1 p. Kollonicz László
1 p. Kurucz György 1 p. Bruck Gusztav 1 p. Foganeti 1 p.
Bogyo Otto 1 p. Preszli Lajos 1 p. Bogyo Sándor 1 p. Pirker
Caplan 1 p. Schenk Otto 1 p. Wolf Antal 1 p. Wolf János 1 p.
Tizedi 1 p. Dessewffy Gyula 1 p. Dessewffy Kálmán 1 p. Ber-
zeviczy Tivadar. Inkey 10 p. Gothard Istv. 1 p. Markovics 1 p.
Perlaky József ivén : Perlaky József 2 p. Vidosfalvy Antal
1 p. Varró János 1 p. Lerchenfeld Károly 1 p. Visy János 1 p.
Zdrávy Károly 1 p. Picéthergi Károly 1 p. Schulteisz Kor-
nelia 1 p.

Bukószky Antonia ivén : Hadzsega Teréz 1 p. Bukószky
Antal 1 p. J. Guty Tivadar 1 p.

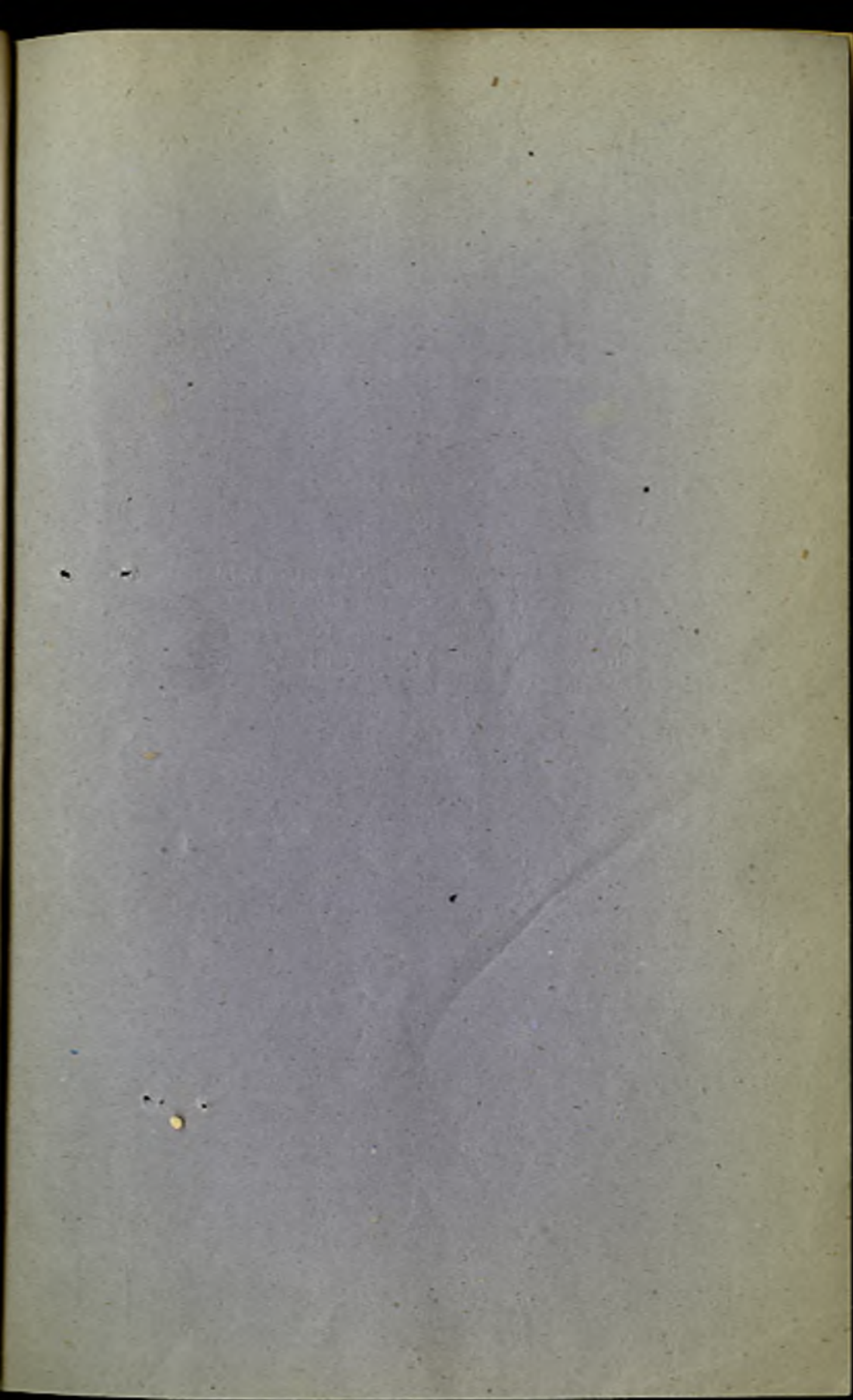
Máier József ivén : Molnár István 1 p. Sereff Ferencz 1 p.
Grócz Alajos 1 p. Szendey János 1 p. Fekete János 1 p. Dongo
János 1 p. Fodor Máttyás 1 p. Eder Péter 1 p. Tóth Mihály 1 p.
Hőnigh János 1 p. Jakabtsits Ödön 1 p. Magyar Imre 1 p.

DE BALLAGI GEZA.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

25

Értesitem a közönséget arról, hogy Haas K. bécsi könyvkereskedő az általam kiadott s Bécsben megjelent »Széchenyinek rövid életrajza 5 képpel és egy nagy allegorikai jelvényekkel diszitett arcképére« (4 fl.) folyton megrendeléseket elfogad.

